

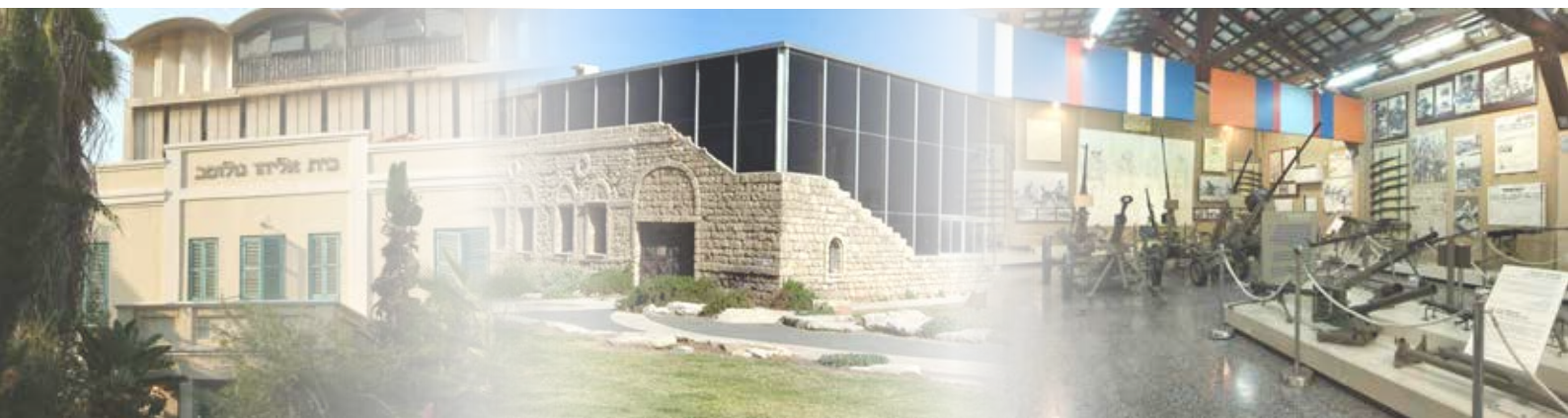
משרד הביטחון
אגף משפחות, הנצחה ומורשת
יחידת המוזיאונים

קירות מדברים ברשת

יחידת המוזיאונים של משרד הביטחון, אגף משפחות, הנצחה ומורשת

כסלו תשע"ח, דצמבר 2017

גיליון מס' 2

יחידת המוזיאונים באגף משפחות, הנצחה ומורשת במשרד הביטחון, מציינת במהלך חודש כסלו את שבוע הגבורה והמורשת ב 11 מוזיאוני המשרד, הפזורים ברחבי הארץ. במהלך השבוע שבין ה 14 - 20 בדצמבר יפתחו המוזיאונים את שעריהם, ויקיימו שלל פעילויות לכל המשפחה, בהן: סיורים מודרכים, סיורים מומחזים, משחקי פיענוח וחידונים, סדנאות יצירה, אוספי חנוכיות וגולת הכותרת חדרי בריחה. בשני מוזיאונים, 'בתי האוסף לתולדות צה"ל' בת"א ומוזיאון 'ההעפלה וחיל הים' בחיפה יצרנו חדרי בריחה 'ללא גבולות'. לא יהיה בהם מסגרות של זמן ומקום, אפשר יהיה להצטרף מתי שרוצים ולחוות אותם בקצב המתאים לכם, במקביל לביקור במוזיאון. אני קורא לכם לבוא ולחוות חווית ביקור חדשה המתאימה לכל המשפחה.

לקראת חגי תשרי הוצאנו את הגיליון הראשון של 'קירות מדברים ברשת', שמטרתו להנגיש לכם את שלל הפעילויות המתקיימות ביחידת המוזיאונים. הגיליון השני המוצג לפניכם, מביא מקבץ של סיפורים מיוחדים המציגים את מורשת המחותרות וצה"ל.

מאחל לכם קריאה מהנה וחג חנוכה שמח!

שלומי מעיין

מנהל יחידת המוזיאונים

קוראים נכבדים,

אני שמחה להגיש לכם את הגיליון השני של 'קירות מדברים ברשת', היוצא ערב חג החנוכה. בגיליון זה ביקשנו לחבר את עולם התוכן המוזיאלי של יחידת המוזיאונים לסיפורי החג. כל אחד מבין 11 מוזיאוני היחידה תרם חלקו, אם בסיפור על חנוכייה מיוחדת המוצגת בתצוגת הקבע במוזיאון ואם באירועים היסטוריים שקרו במהלך החג הקשורים למורשת הביטחונית. חג החנוכה הוא חג הילדים, בו נהוג להדליק נרות חנוכה, לשחק בסביבוניים וליהנות ממופעים ופסטיבלים שונים. השנה החלטנו לשלב את 11 המוזיאונים של המשרד בפסטיבל הגבורה והמורשת. ערב שנת ה - 70 למדינה, ראוי כי ילדי ישראל יחגגו את החג וילמדו על מורשת כוח המגן העברי, טרום הקמת המדינה. אני מזמינה אתכם לבוא ולחגוג איתנו ב 11 מוזיאונים הפזורים ברחבי הארץ וליהנות משלל פעילויות מגוונות לכל המשפחה.

ולסיום,

אם ברצונכם להאיר את עינינו, אם מצאתם שיש לכם שאלה, תהייה, בקשה, חומר או מוצג מעניין למסירה, אתם מוזמנים לפנות אלינו: hani_shachar@mod.gov.il

מאחלת לכם קריאה מהנה. מקווה שהבחנתם כבר בברקוד המצוי בעמוד זה. אנו ממליצים לסרוק אותו באמצעות הורדת אפליקציה הסורקת QR CODE בטלפונים חכמים.

שלכם,

חני שחר פישמן, עורכת

אוציאון אה"י נס חנוכה בצד חג האו"ר

בחג החנוכה תש"ג התרחש נס שאין לו קשר לשמן אבל קשור מאוד לאור - שני חברי לח"י הצליחו לברוח מבית הסוהר המרכזי בירושלים. שני העצירים, יעקב (ישקה) אליאב שנעצר בדירה ברחוב דיזנגוף 30, ומשה בר-גיורא (מוישלה) שנעצר בירושלים זמן קצר אחרי רצח "איר", הוזמנו בידי מנהל בית הסוהר בתוקף היותם חשמלאים מומחים, להתקין את התאורה החשמלית על עץ האשוח המסורתי שהוצב בדירתו לכבוד החג. בספרו "מבוקש" מתאר ישקה את שאירע:

"אני יום יום ויבניתי קצת א-23 23 צלמתי את 1943, יום אחד לפני חג האו"ר וני בניתי את חנוכה. אגב יום הקדמי אמרתי להאזיני כבי אשור ויבניתי את כלי האזיני והאזיני והאזיני."

משער בית הסוהר יצאנו, מוישלה ואני, בליווי שוטר ערבי חמוש ברובה. כשהגענו לביתו של המנהל, האשוח כבר היה בחדר האורחים, זקוף והדור בעליו הירוקים שעוד מעט יפוארו במערכת נורות צבעוניות כדי שיהיה כולו אומר חג בלילה וביום חג המולד למחרת. איש לא היה בבית. הגברת ושתי בנותיה היו בכנסייה כפי הנראה, כך שמוישלה ואני יכולנו לסייר במקום ולהציץ מסביב כדי לקבוע כיצד בדיוק נברח. לבסוף קבענו שנברח מן המרפסת ונקפוץ מעל לגדר שהקיפה את הבית. "לאחר הסיור כיבדנו את הסוהר שלנו בשוקולד, שסם שינה בתוכו, כדי להנעים לו את משמרתו והתחלנו בעבודה. עטפנו את האשוח במערכת של חוטים ונורות שאותה הכינונו מבעוד מועד בבית הסוהר. מתחנו חוטים לאורך ולרוחב, בעוד הסוהר יושב על כורסה וסם השינה מתחיל מעט-מעט להשפיע עליו. מיהרנו בתנועותינו כדי שהשוטר יתרגל אליהן, ואכן, אט-אט הרגלנו אותו לכך שמדי פעם ניעלם מעיניו ומהשגחתו. יצאנו למרפסת וחזרנו, ושוב יצאנו, וחוזר חלילה, וכל זה כדי להרוויח זמן ולצאת עם רדת החשיכה. כאשר החשיך, נוסף לנו עוד סוהר ערבי, אף הוא חמוש ברובה. הוא היה אמור לסייע לשמור עלינו בזמן האפילה, עד שנסיים. גם אותו כיבדתי במנה הגונה של שוקולד כדי שלא להפלותו לרעה לעומת חברו שקיבל מנה זו לפניו. ואכן, גם הוא החל לנהוג כמנומנם קמעה. גם אותו הרגלנו בתנועה מתמדת ובהיעלמות בתוך הבית. לאחר שעשינו כמחצית השעה בחשיכה אמרתי למוישל עכשיו יש לברוח. לשני השוטרים אמרתי שעלי לקבוע את חוט החשמל על התקרה בחדר הפנימי כדי להעביר משם את החשמל אל האשוח וזו עבודה מסובכת מאוד, הוספתי. אם הם לא יעזרו לי לא אוכל לגמור את העבודה בשביל המנהל במועד והאשמה תחול על ראשם. הסוהרים נבהלו מאוד ואמרו שיעזרו לי בכול. בחדר הפנימי העמדתי שני כיסאות, ואמרתי להם לעמוד עליהם. קשרתי את החוט לקצה העליון של הרובה של כל אחד משניהם. הם עמדו ורוביהם כלפי התקרה, כמצמידים ברוביהם את החוט אל התקרה, ואני הייתי צריך לדפוק את החוט אל התקרה כדי להעביר כביכול את החשמל משם לחדר האמצעי, חדר האורחים. בעוד הם עומדים על הכיסאות ומוישלה לידי התחלתי אני לגלגל את החוט אחורנית וכך עברתי מן החדר הפנימי אל חדר האורחים תוך שאני בודק את מתיחתו של החוט וצועק אל שני הסוהרים שלא יזוזו ויחזיקו היטב בחוט כלפי התקרה לבל יקבלו מכת חשמל חלילה. כך עמדו שניהם אפוא בלי נוע, זקופים ומתוחים ומחזיקים את החוט אל התקרה בעוד אני חוזר ובודק מדי פעם את מתיחתו של החוט, חוזר וצועק עליהם שלא לזוז.

משהגענו למרפסת קשרתי את החוט אל אחד מעמודי המחיצה כדי שלא יחושו הסוהרים בשום הרפיה בחוט ולא יבחינו בשום מעשה בלתי שגרתי מצידנו. עוד אני עומד על המרפסת וצועק עליהם שוב שלא יזוזו כי עוד מעט אני בא אליהם, וכבר אני עובר בקפיצה את הגדר. אני פונה שמאלה ומוישלה אחריי, הולך ימינה, ספק בהליכה מהירה ספק בריצה קלה, והנה אני כבר צועד ברחוב שרובו שרוי בחשיכה.

"עד מהרה התגלה שהציפורים אינן. שני השומרים, שעמדו על כיסאותיהם כמצווה עליהם והחזיקו ברוביהם בחוט החשמל כדי להצמידו אל התקרה, הרגישו סוף-סוף כי משהו אינו כשורה. הם התגברו על פחדם וירדו מן הכיסאות כדי לגשת אל המרפסת ולראות מה פשר הדבר. משיצאו, הבינו שרימינו אותם ונמלטנו. מיד הזעיקו את קציני המשמר והללו ארגנו פטרול של כחמישה-עשר איש, מזוינים ברובים, מצוידים בזרקורים ומלווים בכלבים." "מאחורי שמעתי יריות ונביחות כלבים וראיתי הבהקי זרקורים, אולם בדרך נס איבדו רודפיי את עקבותיי. נמלטתי אל משפחה של מכרים שהתגוררה בקרבת מקום ולמרבה המזל מצאתי הצלה בדירתם. את הדלקת הנרות המסורתית ביצענו כבר חופשיים, מחוץ לכותלי הכלא."

אוציאון הפלא"ה

על התמונה:

חנוכייה עשויה מתת-מקלעים מסוג סטן. הוכנה בחנוכה תש"ט בידי לוחמי הפלמ"ח מהגדוד השלישי של חטיבת "פתח". הלוחמים שהשתתפו בקרבות לאורך כל מלחמת העצמאות בצפון, במרכז ובנגב, התכנסו בתום הקרבות להתארגנות במחנה "מנסורה" (ליד יקנעם של היום) ושם חגגו, בשלווה יחסית, את חג הגבורה - חג החנוכה. התמונה היא אחת מעשרות אלפי התמונות של הפלמ"ח המוצגות באולם "אוצר תמונות הפלמ"ח" בבית הפלמ"ח.

הלייבה הראשונה שנפצעה בזמן אש ציון

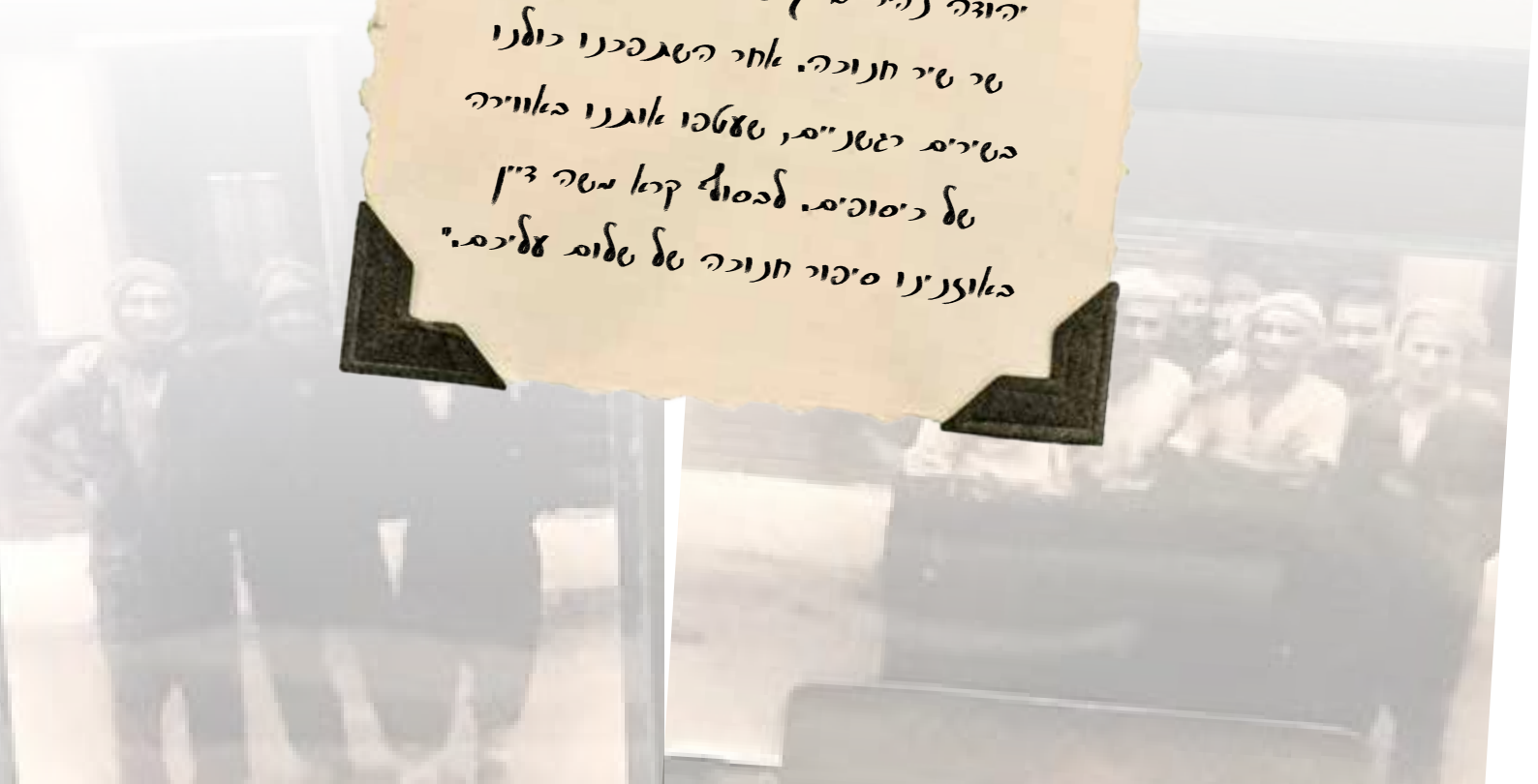
בחנוכה תש"ח (11 בדצמבר 1947), פחות משבועיים לאחר החלטת האו"ם על חלוקת הארץ למדינה ערבית ומדינה יהודית, הותקפה לראשונה שיירה שיצאה מירושלים לגוש עציון, שיירה שבשל מספר הרוגיה נרשמה בקורות המלחמה כ"שיירת העשרה". חמישה כלי רכב: שלוש משאיות עם אספקה, מכלית, וכמאסף הטנדר של קיבוץ רבדים, קיבוץ של "השומר הצעיר" ששכן בגוש עציון והיה אחד משבע האחזיות הפלמ"ח של אותם ימים. נוסעי הטנדר היו אנשי פלמ"ח: דני מס, מפקדו הראשון של גוש עציון, יצחק יעקב ("יצה") מ"מ הפלמ"ח בגוש, אוריאל אופק החובש (לימים סופר הילדים הנודע), יאיר מונדלר וחברתו (לימים רעייתו) יפה שטרצר, והנהג צביקה הירשער לוחם פלמ"ח מקיבוץ רבדים. באחד מעיקולי הדרך לגוש, נתקלה השיירה במטח אש כבד ונעצרה... צביקה הנהג צעק לאנשי הטנדר לנטוש אותו ולתפוס מחסה, יאיר נפצע, ואוריאל חבש אותו בחוסם עורקים, באמצעות עט נובע... לאחר כמה שניות החליט צביקה להתרחק עם הטנדר ממקורות האש, וקרא לנוסעים לשוב ולעלות עליו. הוא שחרר את בלם היד וגלש לאחור. כך נסע בהילוך אחורי כשהאש בעקבותיו, עד לכניסה לכפר אלחאדר, שם הצליח להסתובב לאחור, ומיהר לנסוע אל משטרת בית לחם, כשרכבו מנוקב מכדורים וגלגליו כחישוקים (בפלמ"חאית היו אומרים: נסע על הגאנטים...). רק כשעצר במשטרה, התברר כי יפה הפלמ"חניקית נשארה בשטח ולא שבה אל הטנדר. היא תפסה מחסה תחת מעביר מים, שמה עצמה כמתה וכך ניצלה. לאחר מו"מ ארוך עם השוטרים הבריטיים הם ניאותו לצאת אל מקום המארב, אך לא הניחו לצביקה וחבריו לצאת עמם. כשהגיעו השוטרים התברר המחיר הנורא: 10 מאנשי השיירה נרצחו: אנשי גוש עציון והנוטרים שליוו את השיירה. רבים נפצעו, וביניהם יפה שראתה ממקום מחבואה את מעשי הרצח של האורבים לשיירה. "שיירת העשרה" מציינת את ראשית המצור על גוש עציון, ואת ראשיתו של פרק המאבק על הדרכים במלחמת העצמאות. צביקה הירשער חזר לתפקידו כ"נהג הבית" הפלמ"חניק של קיבוץ רבדים. חודש מאוחר יותר, ב-14 בינואר, בעת ההתקפה הראשונה על גוש עציון, נהרג אחיו ארז, גם הוא פלמ"חניק, חבר קיבוץ רבדים. יומיים מאוחר יותר נפל דני מס, מפקדה של שיירת הל"ה בדרך לגוש עציון. את הסיפור הזה, כמו סיפורים רבים נוספים, ניתן לשמוע בבית הפלמ"ח, למצוא אותם בספריה הענפה (כמו בספרו של דודו דיין, "עושים מדינה") או בחדר "נופלי הפלמ"ח".

אוציאון אסירי האחרות עכו

בתא אסירים מס' 28 מוצגת באחת הוויטרונות כאפייה מקורית ועליה הסימול AP (כלא עכו). כאפיות כאלה לבשו אסירים יהודים בכלא עכו בשלהי שנות ה-30, ביניהם מ"ג אסירי ההגנה (1939). בוויטרינה נמצאת גם תמונה שלהם עטויים בכאפיות כאלה. התנאים בעת ההיא בכלא עכו היו בשפל המדרגה. ב-6 בדצמבר 1939 כתב אסיר המ"ג נח דגוני ביומנו:

יהעביב נח האטין של חנוכה ואנו רעבים
ללחם. צה צמן מה שאנו סובלים מהט
חובב רעה הפיגרה והציגים שאנו מקבלים
לאיחזה החאטונה, ומיך העצבים עם
טגי הפיגור לאיחזה הטנייה, הם
בחצקג לעז לטי. המצוק היחיד המצוי לנו
ללא העבלה הוא בצל, ובלעג ברייה אנו
צוללים מהנו בכל פה.
ילקחאג העיב הצלחנו להטיע נחוג
יהודה נהי ביק עליהם. יעקב סולומין
טי טי חנוכה. אחי הטגפכנו כולנו
בטידים רשטיים, טעטכו אוגרנו באחיייה
של כיסופים. לבסוף קחא מטה צין
באוצרנו סיפור חנוכה של שלום עליכם.

אוזיאון האצ"ל בתל"ה

במשך שנים ניצבה במוזיאון חנוכייה שאת נרותיה הדלקנו מדי שנה בחג החנוכה. על החנוכייה הודבק שלט קטן עם שם התורם - לוחם האצ"ל יעקב מקוצקי. יעקב הלך לעולמו בשנת 2002 והקשר עם משפחתו נותק. בשנה שעברה, במסגרת הכנותינו לשבוע הגבורה והמורשת בחנוכה, התבקשנו לבדוק אם יש ברשותנו חנוכייה עם סיפור מעניין. תשובתנו הייתה: חנוכייה יש, אבל את הסיפור מאחוריה איננו מכירים למעט מה שכתוב על השלט הקטן המוצמד אליה ומה שהצלחנו לדלות מספרי היסטוריה ישנים. סיפור שגרתו של לוחם מחתרת שנתפס בידי הבריטים, נידון לתקופת מאסר בכלא וזהו. ואז, בצירוף מקרים יוצא דופן, בכנס פנימי של עובדי אגף משאבי אנוש במשרד, מתיישבת ליד הגב' רוני אקוניס, ראש היחידה לשירותי מנהל באגף שלנו, עובדת מאגף אחר ואומרת לה: "שמעתי שהמוזיאונים עברו לא מזמן לאגף שלכם... תשמרו עליהם טוב... באחד מהם נמצאת החנוכייה של אבא שלי..." וכך נוצר הקשר עם בתו של יעקב מקוצקי, אסתי כהן, ראש היחידה למנהל וכ"א בחו"ל. קיבלנו ממנה הרבה תמונות ומידע על יעקב, על קורותיו באצ"ל ואת סיפור יצירתה של החנוכייה:

יעקב מקוצקי נולד בינואר 1926. כינויו במחתרת היה "מקודש". הוא נתפס בידי הבריטים יחד עם עוד 30 לוחמים בחוף בת ים, בדרכם לביצוע פעולת חבלה בגשר הידוע היום בשם "עד הלום" כשברשותם נשק ותחמושת. הוא נכלא בבית הסוהר בירושלים, הועמד לדין ולאחר מכן הועבר לכלא עכו. יעקב היה בעל ידי אמן ובמוזיאון אסירי המחתרות בירושלים ישנן עוד שלוש עבודות יד שבמהלך מאסרו גילף מעץ זית. לאחר קום המדינה הוא הקים מפעל יציקה וכך נוצרה החנוכייה הגדולה שהוא החליט לתרום למוזיאון. יעקב נפטר בכ"ה בטבת תשס"ב (9.1.2002). לפני שנה, במסגרת אירועי שבוע הגבורה והמורשת בחג החנוכה, קיימו אירוע בנושא "המשפחה הלוחמת - דור ההמשך ותרומתו לביטחון ישראל" במעמד סגן שר הביטחון הרב אלי בן דהן וסמנכ"ל וראש אגף משפחות הנצחה ומורשת מר אריה מועלם. בהתרגשות רבה סיפרה אסתי על אביה, הציגה תמונות של עבודותיו והדליקה נרות בחנוכייה שלו.

אוציאון האצ"ל

חנוכה תש"ח - תחילת מבצעי הגמול של האצ"ל

ב-4 בדצמבר 1947, ערב חג החנוכה, החל האצ"ל בפשיטות גמול נגד הכנופיות הערביות. במתקפה הראשונה, שסימלה את מעבר היישוב היהודי מהגנה ואיפוק למתקפת נגד, תקף האצ"ל שתי מטרות בשכונת אבו כביר. ערבי אחד נהרג ו-16 נפצעו. מתקפה זו הייתה תחילתה של שרשרת פעולות גמול.

ב-29 בנובמבר 1947 החליטה עצרת האו"ם על סיום המנדט הבריטי בארץ ישראל והקמת מדינה יהודית ומדינה ערבית על פי תוכנית החלוקה. הערבים דחו את ההחלטה על הסף ופתחו במלחמה נגד היישוב היהודי. למוחרת ההחלטה תקפו כוחות ערביים בלתי סדירים וסדירים-למחצה את היישוב היהודי. ההתקפה על אוטובוס 2094 של חברת אגד, שבה נהרגו חמישה יהודים, נחשבת כיריית הפתיחה במלחמה זו. גם ההתקפות הבאות היו על אוכלוסיות אזרחיות בשכונות יהודיות בירושלים, ליד יפו, בת ים, חולון, שכונת התקווה וכן על נוסעים יהודים בדרכים.

בימים הראשונים בחרו ב"הגנה" ובאצ"ל להמתין. שני הארגונים רצו לראות אם הזעם הערבי יתפוגג עם הזמן ואם הבריטים יפעלו להרגעת המצב. בשלב זה התרכזו שני הארגונים בהקמת עמדות הגנה, לפעמים גם בשיתוף פעולה. עד מהרה הבינו שני הארגונים כי האלימות רק מתגברת וכי הבריטים יושבים בחיבוק ידיים. האצ"ל קיבל החלטה לפעול נגד הכנופיות הערביות. בתחילת דצמבר, בפגישה שקיים מפקד האצ"ל מנחם בגין עם מפקדים בארגון, הורה בגין לפתוח בהתקפות נגד האוכלוסייה הערבית במטרה להעביר את המערכה מן האזורים היהודיים אל העורף והאזורים הערביים. בכך חזר לדפוס הפעולה מימי המרד הערבי בשנות השלושים.

רמז על הפעולה נשמע כבר ב-3 בדצמבר כאשר תחנת הרדיו של האצ"ל "קול ציון הלוחמת" פנתה בקריאה "אל שכנינו הערבים" להפסיק את האלימות ולא, האצ"ל יגיב. שתי פעולות הגמול שבוצעו למוחרת היו האות המבשר לנטישת קו ההתגוננות הסטאטית. שבוע לאחר מכן, ב-11 בדצמבר, תקפו לוחמי האצ"ל ריכוזי כנופיות בשועפט, בטירה וביאזור (אזור היום). פעולת האצ"ל בשועפט באה כתגובה לתקיפת מכונת יהודית שיצאה מבית החולים הדסה שבהר הצופים. עקבות התוקפים הובילו לשועפט, ופעולת האצ"ל התבצעה למחרת בלילה. הלוחמים יצאו מירושלים והגיעו לכפר דרך הוואדיות. הם חדרו למרכז הכפר ופוצצו שלושה בתים. בפעולה זו הוכיח האצ"ל את יכולתו לחדור ללב יישוב ערבי. גם בטירה חדרו לוחמי האצ"ל למרכז היישוב ופוצצו שני בתים. במהלך הנסיגה התחולל קרב קצר שבו נהרגו כעשרים ערבים. ביאזור הופץ בית הוועד של הכנופיות ושישה ערבים נהרגו.

למחרת המשיך האצ"ל בפעולות הגמול. בירושלים הושלכה פצצת חבית לעבר שער שכם ועשרים ערבים נהרגו. את פצצת החבית פיתח קצין המבצעים של האצ"ל, עמיחי פאגלין (גידי). זו הייתה פצצה שהוטמנה בתוך חבית שמשני צדדיה הורכבו גלגלים. החבית הונחה על מגלשיים על גבי משאית. הלוחם שישב ליד הנהג משך בידית והחבית התגלגלה על המגלשיים ושעטה לעבר מטרחה. ביפו הונחה פצצה בבית הקפה "זנציה" שבו נהגו הערבים להתארגן לקראת פעולה. בפיצוץ נהרגו ונפצעו עשרות. התקיפה האחרונה הייתה בכפר יהודיה (יהוד היום), אשר ממנו יצאו תוקפים שרצחו שלושה יהודים בכביש לוד. לטענת הערבים נהרגו בקרב כשבעים ערבים.

ב-14 בדצמבר כותב עיתון "הארץ": "מפנה במצב הכללי חל עם התחלת הפעולות הנרחבות של האצ"ל..."

אנשי האצ"ל בירושלים

אנשי האצ"ל בירושלים

אריה אשל וזב שבע שם טוב מתאמנים במכונת ירייה בבסיס האצ"ל בירושלים

(צילומים: ארכיון מכון ז'בוטינסקי)

אוזיאון בית הגדודים

חנוכה בשבי הנאצי במלחמת העולם השנייה

באפריל 1941, במערכה נגד הגרמנים ביוון, נפלו בשבי הנאצי כ-1,500 חיילים יהודים בני היישוב הארץ-ישראלי, רובם מפלוגות החפ"רים (Pioneers). החיילים שהו במחנות שבויים כארבע שנים, עד שחרורם בסיום המלחמה. הם הקפידו, ככל שיקלו, לחגוג את החגים והמועדים היהודיים במחנות השבויים. חג החנוכה מסמל גבורה ועוצמה יהודית ולחפרים היה חשוב לציין אותו בשבי. גם כשהקשו עליהם, הם חגגו וקיישו את החגיגות למצב שבו הם נמצאים, בתקווה להשתחרר מן השבי במהרה. אנו, במוזיאון בית הגדודים, אוספים מוטיקי הצבא הבריטי ובני משפחותיהם סיפורים, תצלומים ומוצגים ובין השאר התרגשנו לשמוע ולקרוא על חויית החנוכה בשבי.

נשף חנוכה בסטלאג

לקראת חנוכה 1944 הכין **אברהם דייגי (וידלינגר)**, באמצעות הכלים המע־טים שהיו בידיו, חנוכייה העשויה משאריות של קופסאות שימורים שאותן קיבלו החיילים בחבילות שהגיעו מהצלב האדום. בתום המלחמה שב אברהם אל משפחתו, ונפטר בשנת 1980. החנוכייה לא נמצאה, אך עדות לסיפור קיימת בתצלום ובזכרונות המשפחה.

באדיבות טליה קליינר דייגי, נכדתו של אברהם דייגי

הגעגועים לבית

חנוכה הוא חג משפחתי, והוא עורר בשבויים את הגעגועים הביתה. **יחיאל רוס** נהג לשלוח באופן קבוע מכתבים מן המחנה לאשתו ולבתו. לחלקם צירף ציורים שצייר חברו לשבי, ביניהם גם הציור שמראה את החייל יושב במחנה השבויים, וחושב על הדלקת נרות חנוכה בקרב המשפחה בבית.

באדיבות אילנה הופטמן, בתו של יחיאל רוס

אוזיאון העצמא וחיז הים

סיפור חנוכיית אח"י "הגנה"

בחורף של שנת 1948, לקראת סוף מלחמת העצמאות, נבלמה סופית התקדמותם של צבאות ערב ובתוכם גם הצבא המצרי. ספינות חיל הים הפליגו לאורך החוף ומנעו מספינות מלחמה מצריות להעביר סיוע לכוחות המצריים בחוף. בין הספינות שהפליגו יומם ולילה מול חופי סיני הייתה אח"י "הגנה" שהייתה בעצם אוניית מעפילים ישנה שכמה שנים קודם לכן נתפסה בידי הבריטים. היא עגנה מוזנחת בנמל חיפה לצד עוד כמה אוניות מעפילים שתפסו הבריטים. כשעזבו הבריטים את הארץ והתחילה מלחמת העצמאות לא היו לחיל הים הישראלי אוניות - עדיין לא הספיקו לבנות או לקנות. מחוסר ברירה חיפשו ראשוני חיל הים בין גרוטאות הנמל איזו מאונית המעפילים הישנות תוכל לשמש כאוניית מלחמה, ואוניית המעפילים "הגנה" נמצאה מתאימה. שמה שונה מאוניית מעפילים לאוניית חיל הים, קשרו על הסיפון תותח כלשהו והרי לך אוניית מלחמה. וכך מצאה אותה אונייה את עצמה בדצמבר 1948 בליל סערה חורפי מול חופי סיני. זו הייתה מלחמה, כולם היו עסוקים, איש לא שם לב לתאריכים, לחגים ולשבתות ובכל זאת לפתע נזכר מישהו שהיום חנוכה... ואין באונייה אפילו חנוכייה... אנשי הצוות החליטו לא לוותר ולייצר חנוכייה במו ידיהם.

על הסיפון התגלגלו תרמילים של פגזים מהירי האחרון על האוניות המצריות. בחור מוכשר מצוות הספינה לקח את אחד התרמילים, ניסר, כופף, חתך והלחים ובסוף בנה חנוכייה לתפארת. בערב התייצב בחדר המפקד והראה לו את היצירה. מפקד האונייה התרגש. הוא בכלל לא זכר שחנוכה היום. הוא היה טרוד בבעיות רבות ומראה החנוכייה חימם את ליבו. מיד נאסף כל הצוות, הודלקו נרות וכל מי שלא היה במשמרת פצח בשירה אדירה שהתחזקה עוד יותר כשהגיעו לשורה האומרת "ביוונים נלחמנו ולנו הניצחון". כל אותו לילה שרו שירי חנוכה. מלחמת העצמאות הסתיימה. יש לנו מדינה משלנו. החנוכייה נשמרה בספינה ובכל חנוכה היו מדליקים בה נרות ומספרים את סיפורה. כשהתיישנה הספינה ויצאה משירות,

הועברה החנוכייה למוזיאון ואנחנו כאן ממשיכים את המסורת ומדליקים בה נרות בכל חג חנוכה.

אוזיאון בית "השומר"

חנוכיית הגבורה של מוזיאון בית "השומר"

במוזיאון בית "השומר" מוצבת "חנוכיית הגבורה": חנוכיה עשויה מברזל, ששני אריות שואגים ניצבים משני צידיה. את החנוכיה עיצב ובנה עוזי קרול - חבר כפר גלעדי - הנכד הראשון של חיה ואליעזר קרול חברי ארגון "השומר" וההתיישבות העובדת כולה. עוזי, שלאחרונה חגג יום הולדת 80, עבד רוב ימיו בפלחה והיה מומחה לתיקון מכונות חקלאיות. בימות החורף, כאשר לא ניתן היה לצאת לעבודה בשדה, עסק עוזי באומנות, ויצר פסלי ברזל מרשימים, חלקם אף זכו בפרסים.

החנוכייה גדולת הממדים מבטאת את רוחם של אנשי "השומר" וחברי כפר גלעדי: גבורה יהודית, עוצמה ולחימה, הגנה על השטח והשגת שליטה על מרחבי ההתיישבות. ניתן לראות שהאריות, הניצבים לצידי קני החנוכייה, כמו שומרים על אש המסורת ויוצרים חוט מקשר בין החשמונאים שהגנו על מדינתם, לבין אנשי "השומר", שהיוו את הבסיס הביטחוני של מדינת ישראל.

אוציאון ה"הגנה"

נר שלישי של חנוכה - הראשון ביישובי "חומה ומגדל" עולה על הקרקע

בנר שלישי של חנוכה תרצ"ז (10.12.36), בעיצומו של "המרד הערבי", עלה על הקרקע ראשון יישובי "חומה ומגדל", תל עמל (כיום ניר דוד). בכך החל מבצע התיישבות שנועד ליישב במהירות קרקע שנרכשה בידי התנועה הציונית וטרם יושבה. המבצע שכונה "חומה ומגדל" נועד להיערך לקראת המסקנות הצפויות של ועדת פיל (1937) שהוקמה בידי ממשלת בריטניה במהלך מאורעות "המרד הערבי". על פי מידע שהשיג שירות הידיעות של ה"הגנה" והסוכנות היהודית, עתידה הייתה הוועדה להחליט על חלוקת הארץ למדינה יהודית לצד מדינה ערבית. יישובי "חומה ומגדל" נועדו ליצור רצף התיישבותי ולהרחיב את שטחה של המדינה היהודית העתידה. קבוצת צעירים חברי "השומר הצעיר", שישבו בקיבוץ בית אלפא ועיבדו את אדמתם בתל א-שוק, היו הראשונים שהקימו את יישובם במסגרת מבצע "חומה ומגדל". יום היו יוצאים מבית אלפא לאדמות תל א-שוק לחרוש את האדמה ולבצע ניסויים חקלאיים באדמה המיועדת להתיישבות. באפריל 1936, בימי המאורעות, העלו תושבי הסביבה הערבים את שדותיהם באש. יהושע לוריא, ממקימי תל עמל, סיפר:

"... החציה, שהיה קצור ואוכן אהסוף אמתים מבטחים - הנחיה באל.
 הצריף הבוער, לאוחסנו בו כלי הרכיבה - הוצת.
 הירקות שאיבאנו בפי אלא - הולחנו. הכו נלמד ונהרס ביד צבאית..."

המוסדות הציעו לקבוצה שלא לשוב לאדמתם ולהמתין עד יעבור זעם אבל החברים היו נחושים ופרצו בנייהם ויכוחים סביב צורת העלייה המחודשת על הקרקע. שלמה גור (גרזובסקי) הציע להקים חומת עץ כפולה, ממולאה חצץ, שתקיף חצר שלמה שיוקמו בה צריפי מגורים וחדר אוכל ומטבח, ובמרכז מגדל-תצפית. את התוכנית אישר יוחנן רטנר, אדריכל במקצועו שבאותו זמן שימש כראש המפקדה הארצית של ה"הגנה". ביום הקמתו של היישוב הוזמנו השייחים המקומיים לחאפלה בבית שאן כדי למנוע התקפה אפשרית. שלמה גור סיפר על יום ההקמה: "בעלייה השתתפו 80 איש; אנשי תל עמל, בחורים ובחורות וחברים מבית אלפא... השיירה הגיעה לשטח ואנשים סימנו את המקום, הצריפים, והגדר וכדומה. אחר כך ניגשו להקמת גדר התיל. ועוד בשעות הבוקר הקימו את המגדל. בצוהריים את השריונים ועד השעה שתיים הוקם היישוב להפתעתם המוחלטת של הערבים. רק בשעות הצוהריים נפוצה הידיעה בגוש ומכל עבר התחילו לנהור באוטומובילים לחזות במחזה... בלילה הראשון נאחזו במקום כ-22 בחורים ובחורות. זו הייתה, למעשה, הפתיחה של 'חומה ומגדל'."

תרשים ניר עמל כפי שמופיע בתצוגה במוזיאון ה"הגנה"

תל עמל בימים הראשונים לעלייה על הקרקע. כל הזכויות שמורות לארכיון השומר הצעיר יד יערי

אוציאון אסירי האחרות ירושלים

אור ועוצמה בחנוכייתו של מאיר פלד

סיפורנו הוא על חנוכייה סמלית שהכין לוחם האצ"ל מאיר (מיוזקה) פלד בעת מעצרו בלטרון (חנוכה תש"ח). החנוכייה הוצגה בתערוכה "נרות של תקווה" במוזיאון העיר רמלה בין כמה חנוכיות שמאחוריהן סיפור אישי מעניין. מאיר פלד נולד בפולין (1929) ועלה לארץ עם משפחתו בשנת 1935. כנער הצטרף לאצ"ל בראשון לציון ועסק בהדבקת כרזים נגד השלטון הבריטי בארץ ישראל. בינואר 1946 נתפס מאיר בידי הבריטים ונשלח למחנה המעצר הבריטי בלטרון, שם שהה כשנתיים וחצי. החנוכייה עשויה מעץ ועוצבה בהשפעת המקום והנסיבות שבהן נוצרה: כל אחד מקניה מגולף כי כבולה באזיקי מתכת (מחוברים לשרשרת קרועה) - עדות למצבם של העצירים - בעוד שבמרכז דמותו של מתתיהו שהיה מקור להזדהותם, וברקע שמש עולה.

בכרטיסי ברכה ממחנה המעצר בלטרון (מצורף בהמשך) מופיעה שורה משירו של שלמה סקולסקי:

"אך מִחַר עִם אֹר הַשֶּׁחַר הַזְרוּעַ עַל אֶפְכָם, לִילוֹת, אֶהְיֶה חֶפְזִי!"

וממול איור של שמש זורחת ואסיר נחלץ משלשלותיו.

ככל הנראה משם שאב פלד את שני המוטיבים המופיעים בחנוכייה שלו: השמש הזורחת והיד המנותקת מכבלים.

החנוכייה והדלקתה הם ביטוי משותף למאויים לחירות אישית ולאומית.

מאיר שוחרר בערב פסח 1948 ועם הקמת המדינה גויס לחיל המדע של צה"ל, שם המשיך לתרום בפיתוח אמצעי לחימה.

פסטיבל הגבורה והאורלת במוזיאון מלר הביטחון

כ"ו כסלו - ב' בטבת תשע"ח

20.12.17 - 14.12.17

סדנאות לכל המשפחה ברוח החג - סביבונים, חנוכיות וכדים

מוזיאון בית "השומר"

- סיור מודרך בתצוגה "גיבורי על- נס לא קרה להם"
- משחק משימות לכל המשפחה: תחפושות, קליעה למטרה וזחילות תחת רשת חבלים - הפעילות תערך כל שעה עגולה. שעות כל הפעילויות מותנות בהרשמה מראש.
- שעות פעילות: 8:00 - 16:00, יום שישי (15.12): 10:00 - 13:00
- 04-6941565 hashomer_museum@mod.gov.il כפר גלעדי

מוזיאון בית הגדודים

- בית הגדודים חוגג בסימן הדמויות והדימויים של חג החנוכה, ששימשו את הלוחמים והלוחמות היהודים בצבא הבריטי.
- משימה יצירתית המשלבת דימויי אש וגבורה נשית
  - פעילות מהנה של קוד מורס באיתותי אור
  - המוזיאון פתוח 14.12 - 20.12 בשעות 08:30 - 16:00 (למעט שישי- שבת).
  - מושב אביחיל טלפון: 09-8822212

מוזיאון בתי האוסף לתולדות צה"ל

- סיורי חוויה משפחתית: סיור עצמאי בעקבות הלוחמים בני זמננו.
- כולל מערכת שמע ייחודית וחוברת פעילות לנוער.
- תצוגת חנוכיות - חנוכיות אשר ניתנו כתשורה לשרי ביטחון והרמטכ"ים.
- המוזיאון פתוח 14.12 - 20.12 בשעות 9:00 - 17:00 (שבת - סגור)
- כתובת: דרום טיילת ת"א, רחוב יחזקאל קויפמן פינת המרד.
- Waze: חניון התחנה רחוב המרד, ת"א.
- טלפון: 03-5172913

מוזיאון אסירי המחתרות עכו

- הדרכות, סיורים ומיצגים בתיאום מראש.
- הצגה: "אסא סיפורו של לוחם" - יום שני, ל' כסלו ה'תשע"ח, 18.12.17 בשעות: 11:00, 14:00. מחיר: 30 ₪ במזומן בלבד.
- המוזיאון פתוח 14.12 - 20.12 בשעות 08:00 - 17:00 (למעט שישי- שבת).
- כתובת: ההגנה 10, עכו העתיקה, טלפון: 04-9911375

מוזיאון הפלמ"ח

- סיורים מודרכים בתצוגות בית הפלמ"ח.
- **הביקור בתיאום מוקדם בלבד!**
- מחלקת הזמנות: 03-5459800 או דרך תיבת דואר: Palmach_reservation@mod.gov.il
- המוזיאון פתוח 14.12 - 20.12 בשעות 09:00 - 17:00 (למעט שישי- שבת).
- כתובת: רחוב חיים לבנון 10, רמת אביב ת"א

מוזיאון לח"י

- סיורים מודרכים: 11:00, 13:00
- הצגה מקודשת - 14.12, 20:00 - 21:15 (בתיאום מראש).
- הצגה מקודשת - 18.12, 20:00 - 21:15 (בתיאום מראש).
- בימים 14.12, 18.12 - שעות פעילות המוזיאון 10:00 - 19:30
- בימים 17.12, 19.12, 20.12 - המוזיאון יהיה פתוח בשעות 08:00 - 16:00
- כתובת: רחוב אברהם שטרן 8, פלורנטין, ת"א - יפו
- טלפון: 03-6820288

מוזיאון האצ"ל

- חידון לכל המשפחה
- המוזיאון פתוח 14.12 - 20.12 בשעות 08:00 - 17:00 (למעט שישי- שבת).
- כתובת: המלך ג'ורג' 38, ת"א
- טלפון: 03-5284001, 03-5253307

מוזיאון ה"הגנה"

- "המרוץ לגבורה": שמונה גיבורי ה"הגנה" בתקופת פעילותה - כתבי חידה
- סיור נקודות אור: סיור מלווה בהפעלות לכל המשפחה עם דגשים ברוח החג - אור וגבורה. בשעות 11:30, 12:30, 14:30, 13:30 עבור 15 משתתפים ומעלה. רצוי להירשם מראש.
- פינת הפעלה מיוחדת לקטנים ולקטנטנים.
- המוזיאון פתוח 14.12 - 20.12 בשעות 08:00 - 16:00 (למעט שישי- שבת).
- כתובת: רחוב רוטשילד 23, ת"א
- טלפון: 03-5608624, 03-5600809

מוזיאון העפלה וחיל הים

- סיורים מומחזים בשעות עגולות 10:00 - 16:00
- ימים ושעות פתיחה: 14.12 יום חמישי 09:00 - 20:00 (סיורי חנוכיות: 17:30, 18:30)
- 17-20.12 09:00 - 17:00
- שבת - סגור
- כתובת בwaze: ההגנה 65 חיפה
- טלפון: 072-2798030
- חפשו אותנו בפייסבוק: מוזיאון ההעפלה וחיל הים - קבוצה

מוזיאון האצ"ל בתש"ח

- סיורים מודרכים לכל המשפחה "מכתב אל העבר" (יתקיימו בשעות 10:00, 12:00, 14:00)
- הצגה: "אסא סיפורו של לוחם" - 17.12. יום ראשון, ה' חנוכה כט' כסלו, שעה 11:00
- ערב עיין "אימהות הבזלת - גבורה יהודית בימים ההם בזמן הזה" - 14.12, יום חמישי, כו' כסלו, שעה 18:00
- המוזיאון פתוח 14.12 - 20.12 בשעות 09:00 - 16:00 (למעט שישי- שבת).
- כתובת: רחוב נחום גולדמן 2, על טיילת ת"א - יפו
- לפרטים והרשמה - 03-5177180, 03-5172044

מוזיאון אסירי המחתרות ירושלים

- המוזיאון פתוח 14.12 - 20.12 בשעות 9:00 - 17:00 (למעט שישי- שבת).
- ערב שירי חנוכה, בסימן אור וגבורה במאבק ובמאסר - א' טבת תשע"ח, 19 בדצמבר 2017, בשעה 20:00. מחיר: 35 ₪ במזומן.
- מוזיאון חי - סיורים מלווים בשחקנים - כל שעה עגולה בין השעות 10:00 - 13:00
- סדנאות מיוחדות: לחרוט ולהיחרט, סדנת אריגת בורשים וסדנת דפוס הכלא
- טלפון: 02-6233166/7
- כתובת: משעול הגבורה 1, מגרש הרוסים, ירושלים

יחידת המוזיאונים משרד הביטחון, דרך יעקב דורי, קריית אונו, ת"ד 952, מיקוד 5510802
טלפון: 03-7380424, פקס: 03-7380428

מוזיאונים:

- **מוזיאון בית ה"שומר"**, קיבוץ כפר גלעדי, טל': 046941565,
ימים א' - ה': 8:00 - 16:00, ו' - 8:00 - 12:00 (לקבוצות, בתיאום מראש).
- **מוזיאון אסירי המחתרות עכו**, עכו, טל': 049911375.
ימים א' - ה': 8:00 - 16:30.
- **מוזיאון העפלה וחיל הים ע"ש דוד הכהן**, חיפה, טל': 072-2798030.
ימים א' - ה': 10:00 - 16:00 (שישי - שבת, סגור).
- **מוזיאון בית הגדודים**, אביחיל, טל': 09-8822212 / 09-8629240.
שעות פתיחה: 8:30 - 16:00 (שישי - שבת, סגור).
- **מוזיאון ה"הגנה" ע"ש אליהו גולומב**, ת"א, טל': 035608624 / 035600809.
ימים א' - ה': 8:00 - 16:00 (שישי - שבת, סגור).
- **מוזיאון הפלמ"ח**, ת"א, טל': 03-5459800. בתיאום מראש.
- **מוזיאון האצ"ל**, ת"א, טל': 03-5253307 / 035284001. ימים א' - ה': 8:00 - 16:00.
- **מוזיאון האצ"ל בתש"ח ע"ש עמיחי פאגלין (גידי)**, ת"א, טל': 03-5172044 / 03-5177180.
ימים א' - ה': 8:00 - 16:30 (שישי - שבת, סגור).
- **מוזיאון בתי האוסף לתולדות צה"ל**, ת"א יפו, טל': 03-5161346 / 03-5172913.
ימים א' - ה': 8:00 - 16:00 (שישי - שבת, סגור).
- **מוזיאון לח"י ע"ש אברהם שטרן "יאיר"**, ת"א, טל': 03-6837582, 03-6820288.
ימים א' - ה': 9:00 - 17:00, ו' - לקבוצות, בתיאום מראש.
- **מוזיאון אסירי המחתרות ירושלים**, ירושלים, טל': 02-6233166.
ימים א' - ה': 9:00 - 17:00, ו' - לקבוצות, בתיאום מראש.

חברי המערכת

חני שחר פישמן, עורכת
ד"ר עופר בורד
שרה סויסה
שיר ארנון
עריכה לשונית: משה אור
עיצוב: גרפיקה,
משרד הביטחון